

*Л.Г. Давтян,
здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету,
м. Одеса, Україна
Керівник: доктор юридичних наук,
професор Н.А. Орловська*

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

На сьогоднішній день Україна відноситься до держав, які ще не остаточно побудували демократичні інститути та запровадили у життя зразки поведінки сумлінного громадянина – платника податків. У суспільній свідомості податкові платежі прирівнюються до платежів, які запроваджують без згоди більшості платників і сплачують у примусовому порядку. Це стає підґрунтям для антифіскальної поведінки платників, породжуючи бажання зменшити податкові зобов'язання або взагалі ухилитися від їх виконання. Необхідно зазначити, що чим менш досконаліми є демократичні інститути в державі, тим більш масовою стає така поведінка. За таких умов дедалі більшого значення в українському економічному просторі набуває проблема ухилення від сплати податків.

Нерозвиненість соціальної політики сьогодні призвела до того, що ухилення від податків сприймається у колі підприємців як різновид майже обов'язкового спорту, в якому успіхи є підставою для гордощів. За оцінками експертів, загальне податкове навантаження в Україні майже вдвічі перевищує цей показник в інших країнах і становить 70–80% від отриманого доходу без урахування навантаження на заробітну плату та собівартість продукції. Це стимулює приховування реальних обсягів економічної діяльності, виведення її у «тінь». Обтяжливість податкової системи України визначається не величиною податкових ставок, а насамперед нерівномірністю податкового навантаження, заплутаністю й нестабільністю податкового законодавства [1, с. 351].

Тому безсумнівно слід наголосити, що сьогодні існує нагальна необхідність у кардинальних змінах податкової та економічної політики, удосконаленні законодавства.

Основними сегментами тіньової економіки і механізмами отримання тіньових прибутків є: корупція; приховування реальних прибутків громадян, а також прибутків підприємств від оподаткування (ухилення від сплати податків); нелегальний експорт капіталів; незаконна приватизація державної власності; отримання тіньових прибутків унаслідок вилучення з обороту різниці між офіційними й реальними цінами на товари і послуги; дрібні розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах; нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції (контрабанда); випуск і реалізація неврахованої продукції та надання невраховуваних послуг; кримінальні злочини; фінансове шахрайство [2].

До основних причин, що сприяють посиленню і зростанню тіньового сектора економіки на сучасному етапі, можна віднести такі:

- податковий тиск, який не витримують у теперішніх економічних умовах більшість фізичних і юридичних осіб, що діють у межах законодавчого поля України;
- правову незахищеність суб'єктів економічної діяльності від зловживань, утисків, протидії з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях;
- незахищеність громадян і підприємств від зазіхань злочинних угруповань;
- відсутність стабільного і збалансованого законодавства, яке б регламентувало економічну діяльність;
- законодавчу неврегульованість багатьох сторін діяльності комерційних банків; відсутність інвестиційної альтернативи тіньовим капіталам;
- міждержавну інтеграцію тіньового сектору і суб'єктів тіньової економічної діяльності;
- тотальну криміналізацію підприємницьких структур тощо [2, с. 48].

За результатами проведених документальних перевірок, виявлено понад 9 тис. схем мінімізації податкових зобов'язань (у межах чинного законодавства), умовні втрати бюджету за якими оцінюються у 29,8 млрд грн [4, с. 21]. На сьогодні існує багато підводних каменів щодо вирішення цієї проблеми, адже із збільшенням кількості та якості схем мінімізації податкові органи не можуть здійснювати належного

контролю за діяльністю суб'єктів господарювання щодо правильності розрахунків і перерахування податків до бюджету.

Для вирішення проблеми ухилення від податків слід пам'ятати, що податки – це завжди тягар для підприємців. Тому найкращим превентивним механізмом запобігання податкової злочинності є розвинуті механізми оптимізації податків. Якщо підприємець буде впевнений, що в нього є легальний шлях зменшити податки – то можливо не одразу, але він буде обирати законний шлях, та тим самим знижувати рівень податкової злочинності.

Податкова оптимізація, мінімізація податків (легальне зменшення податків) – це зменшення розміру податкових зобов'язань за допомогою цілеспрямованих правомірних дій платника податків, що включають повне використання усіх наданих законодавством пільг, і інших законних прийомів і способів. Іншими словами, це організація діяльності підприємства, при якій податкові платежі зводяться до мінімуму на законних підставах, без порушення норм податкового та кримінального законодавства. Ці способи з юридичного погляду не допускають порушення законних інтересів бюджету [5]. До категорії законного зменшення податків можна зарахувати лише ті способи, при яких економічний ефект досягається за допомогою кваліфікованої організації роботи. При цьому йдеться не про ухилення від податків, а про таку організацію роботи, при якій знижується необґрунтована переплата податків і не нараховуються пеня, штраф. Іншими словами, мінімізація податків визначається висловами «Як податки не переплачувати» і «як не платити штрафи» – це і є легальним зменшенням податкових платежів. У цьому випадку платник податків використовує дозволені або незаборонені законодавством способи зменшення податкових платежів, тобто не порушує законодавство. У зв'язку з цим такі дії платника не мають складу податкового злочину або правопорушення, а отже, не тягнуть за собою несприятливих наслідків для платника податків, таких як: донарахування податків, а також стягнення пені і податкових санкцій [3].

Таким чином, особливості проблеми ухилення від податків в Україні залежать від нерозвинутості правової бази та соціальної політики. Але ми бачимо, що кожний рік у нашій державі йде постійне реформування законодавчих основ, та розробляються корисні соціальні програми, які впливають на зміну ставлення підприємців до проблеми ухилення від податків. Неможливо не погодитись з визначенням В. В. Голіни: «Запобігання злочинності - це довготривала, повсякчасна, складна, наполеглива протидія всіх соціальних систем держави тим явищам, які створюють криміногенний потенціал у суспільстві» [6, с. 46].

Криміногенні детермінанти злочинних проявів криються в самому суспільстві, людях, тому слід говорити про своєрідне “самолікування”, “очищення”. Держава, влада, суспільство повинні це усвідомити і додержуватися таких підходів до внутрішньої і зовнішньої політики, які б виключали або зменшували кримінальну активність членів суспільства. 3. Особливість діяльності, пов'язаної з нерепресивною протидією злочинності, передбачає відмову від поспішності, перетворення її на короткочасні кампанії і гучні обіцянки. Зміна владних структур не повинна впливати на виконання запобіжних заходів, якщо вони відповідають принципам кримінологічної політики. Можливі певна корекція, деякі зміни, доповнення, але здійснення самої політики, відповідних їй законів, нормативно-правових актів, програм, планів необхідно неухильно продовжувати.

Отже, виявлення та розкриття злочинів, що пов'язані з ухиленням від сплати податків, на сьогодні є одним із напрямів реалізації державної політики у сфері оподаткування. Вирішення проблеми мінімізації сплати податкових платежів дозволить збільшити обсяг і стабілізувати надходження податкових платежів до бюджету України, і відповідно забезпечити збалансований економічний розвиток Української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харко Д. Правова природа тіньової економіки: поняття, причини напрями детінізації / Д. Харко // Вісник Львів. ун-ту, серія юрид. – Вип. 52. – 2011. – С. 351–357.
2. Сидоренко Т. О. Сутність та ухилення від сплати податків / Т. О. Сидоренко // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 6. – С. 48–52
3. Податковий Кодекс України: в редакції від 28.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://sfs.gov.ua/nk/>
4. Коротун В. І. Проблеми мінімізації сплати податків в Україні / В. І. Коротун // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 6. – С. 21–24.
5. Огляд основних застосовуваних схем мінімізації податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank-ua.com/article/961/> (16.03.2010).
6. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.